

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мелаш В.Д.

к.п.н., доцент, доцент кафедри початкової освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, vmelash@i.ua, +38097 416 72 79

Михайлова Н.О.

вихователь

Комунальний заклад освіти «Навчально-виховний комплекс № 70»
середня загальноосвітня школа - дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)»
Дніпровської міської ради, natalija05071980@gmail.com, +380976573015

Організовуючи пошуково-дослідницьку роботу молодших школярів необхідно, враховувати, що учням властива підвищена сенситивність, безпосередність, емоційна чутливість, ініціативність, висока потреба відкривати для себе навколишній світ.

За допомогою грамотного педагогічного управління з боку вчителя в процесі пошуково-дослідницької роботи молодші школярі по-перше, щоб отримати нові знання і способи вирішення завдань, підбирають серед засвоєних раніше необхідні знання і способи дій або відшуковують і пропонують власні; по-друге опановують пізнавально-дослідницькі та супутні дослідженню уміння [1, с. 23].

В початкових класах практичні та інтелектуальні дослідження учнів вчитель спеціально організовує, використовуючи різноманітні дидактичні засоби опосередкованого й перспективного керівництва, різні форми і дидактичні прийоми, що забезпечують їхній високий пізнавальний, виховний, розвивальний ефект. Щоб внутрішньо мотивувати учнів до дослідництва, вчитель має

створювати умови для ситуації відкриття, коли дитина завдання усвідомлює, але, для його виконання бракує знань, разом з тим, їх цілком достатньо для пошуку способів здобуття потрібних знань.

У результаті аналізу наукових джерел з'ясовано, що теоретичні положення пошуково-дослідницької роботи молодших школярів активно розробляються сучасними вітчизняними та зарубіжними педагогами: І. Зверев, О. Захлебний, М. Колесник, О. Колонькова, О. Пруцакова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, І. Суравегіна, І. Удовиченко, С. Шмалей.

Доречно акцентувати увагу молодших школярів на особистісній цінності (корисності) дослідництва, показати, що знання та висновки з багатьох питань, можна отримати в результаті певних пізнавальних зусиль, консультацій (з вчителем, товаришами, батьками, фахівцями відповідних галузей), опрацювання різних джерел інформації тощо.

Не менш важливо підготувати учнів до самостійного здобуття знань: послідовно та систематично навчати їх організувати й планувати роботу, працювати в межах відведеного часу, самостійно мислити, виділяти істотне, прогнозувати кінцевий результат, проводити індуктивний і дедуктивний аналіз, робити висновки, оцінювати свої дії та ін.

Ефективне керівництво дослідництвом молодших школярів потребує поступового ускладнення і варіювання змісту пізнавальних завдань. Розпочинати слід з організації самостійних спостережень учнів, які «збирають те, що пропонує природа» і «достатні для вивчення тільки простих явищ». Цілеспрямовані спостереження сприяють активному чуттєвому сприйняттю природознавчого матеріалу та створюють підґрунтя для усвідомлених дослідницьких дій. Слід враховувати, що накопичений попереднім навчанням досвід учнів дозволяє вчителю практикувати другий і третій етапи організації дослідництва.

В рамках другого етапу вчитель формулює дослідницьке завдання (проблему), а молодшим школярам пропонує самостійно підібрати способи і методи його виконання та знайти рішення в процесі навчальної дискусії,

спостереження за планом, міні-дослідження, аналізу розповідей однокласників, вчителя тощо.

Третій етап відрізняється максимальною самостійністю і здатністю молодших школярів до дослідництва, які вже підготовлені самостійно формулювати проблему, планувати шляхи та способи її розв'язання, реалізувати їх, щоб відшукати відповідь, знайти вихід, надати власні пропозиції. Вчитель може збагачувати їхній дослідницький досвід шляхом підвищення рівня складності дослідницьких завдань та самостійності їх виконання.

Наприклад, учням 3-го класу на уроках-дослідженнях, під час колективного виконання та захисту міні-проектів та ін. можна пропонувати самотужки систематизувати, узагальнювати та робити висновки стосовно отриманих результатів, дати можливість проявляти ініціативу та нестандартні підходи при проведенні спостережень, постановці експериментів [4, с. 45].

Шкільна практика підтверджує високий пізнавальний результат, якщо оптимально поєднувати виконання молодшими школярами репродуктивних (виконуваних за взірцем, з використанням усних чи письмових інструкцій учителя) та творчих дослідницьких завдань, які передбачають самостійне вирішення запропонованої вчителем чи самостійно обраної природознавчої проблеми [2, с. 18].

Для вироблення в молодших школярів дослідницьких умінь та підвищення самостійності у дослідницьких пошуках важливо спрямовувати педагогічні зусилля на засвоєння алгоритму проведення дослідження. Вчитель має тренувати учнів послідовно покроково реалізувати етапи дослідницького пізнання: 1) вибирати тему (виявляти проблему) та об'єкт дослідження (рослина, тварина, власний організм, погода тощо); 2) обмірковувати та формулювати мету наукового пошуку і завдання для її досягнення; 3) робити припущення стосовно чинників/дій, які впливатимуть на очікувані результати; 5) розробляти план дослідження за обраним об'єктом; 4) визначати (добирати) умови, методи, прилади та обладнання, матеріали необхідні для роботи; 6)

відшукувати та опрацьовувати необхідну для дослідження інформацію з різних джерел. Корисно розробити і скористатися спеціальними картками, скеровуючими самостійні дослідження учнів: I) поміркувати. II) запитати в товариша/вчителя/батьків; III) пошукати відповідь в підручнику /науково-популярній літературі; IV) організувати спостереження; V) провести дослід; VI) пошукати в Інтернеті; VII) проконсультуватися з фахівцем; 7) в разі потреби складати потрібні експериментальні установки та виконувати дослідницькі дії (цілеспрямовано спостерігати, проводити дослід, робити та заплановані вимірювання, фіксувати їх результати згідно з інструкціями вчителя та ін.); 8) раціонально описувати хід дослідження, обробляти, аналізувати та оформляти одержані результати; 9) формулювати висновки шляхом узгодження гіпотези та результатів; 10) проводити самоаналіз та самооцінку виконаних дій; 11) публічно представляти (презентувати та захищати) дослідницьку роботу перед класом (на шкільних заходах) [3, с. 67].

Отже, грамотне керівництво дослідництвом учнів забезпечує ефективне формування пізнавально-дослідницьких умінь молодших школярів та є дієвим засобом, методичним інструментом формування природознавчої компетентності учнів початкової шкільної ланки.

Список літератури:

1. Мелаш В. Д. Екологія. Факультативний курс для початкової школи: / укл. : В. Д. Мелаш. Мелітополь, 2001. 48 с.
2. Недодатко Н. Роль учителя в управлінні навчально-дослідницькою діяльністю школярів. Рідна школа. 2010. № 5. С. 18–23.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за ред. Н. М. Бібік. К. : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. / В. Д. Мелаш та ін. Мелітополь, 2017. 250 с.